

Lajčo Budanović, nositelj vjerskog, društvenog i kulturnog života bačkih Hrvata povodom 150. godišnjice rođenja

Robert Skenderović*

Sažetak

Godine 2023. obilježava se 150 godina od rođenja biskupa Lajče Budanovića, jednog od najpoznatijih bačkih Hrvata. U ovome radu kratko se predstavlja život biskupa Budanovića od njegova rođenja do smrti. Životni put biskupa Budanovića pokazuje da je još kao mladi kapelan postao istaknuti sudionik nacionalnog pokreta bačkih Hrvata, da je kao takav bio i omiljen među ljudima, ali i da je njegov rad još prije Prvoga svjetskog rata bio zapažen od vodećih crkvenih i političkih krugova u Hrvatskoj. Tijekom svojih prvih godina svećeništva bio je poznat i kao širitelj ideje katoličkog socijalizma. U međuratnom razdoblju Budanović je imenovan biskupom i postavljen je na čelo Bačke apostolske administrature. On je na tome položaju učinio sve kako bi svoju Administraturu pripremio za uzvišenje na časti biskupije: osnivao je župe, gradio crkve, osnovao je i dječjačko sjemenište, a organizirao je i „Bačku sinodu“ na kojoj je donesen Codex Bachiensis. Međutim, godine 1941. nastupilo je razdoblje Drugoga svjetskog rata u kojem su ga mađarske okupacijske snage odvele u internaciju. Trpljenje za Crkvu i svoj narod nastavio je i nakon rata. Godine 1944. uspostavljena je u Bačkoj komunistička vlast koja se neprijateljski odnosila prema Crkvi, pa tako i prema biskupu Budanoviću. Trenutak najvećeg poniženja od strane komunista doživio je 1953. godine kada su ga i fizički napali u župnom dvoru u Somboru. Na kraju je umro 1958. godine, a njegov san osnivanja Subotičke biskupije doživio je deset godina kasnije njegov nasljednik Matiša Zvekanović.

Ključne riječi: Lajčo Budanović, katolički socijalizam, Bačka apostolska administratura, Subotička biskupija

* viši znanstveni suradnik, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Uvod

U svakoj zajednici ima ljudi koji svojim djelovanjem ostave trajne tragove, čije naslijeđe ostaje prisutno dugo nakon njihove smrti. To djelovanje gotovo neizostavno sa sobom nosi i osobnu žrtvu za zajednicu. Biskup Lajčo Budanović nesumnjivo za bačke Hrvate predstavlja jednu takvu osobu koja je svojim djelovanjem i žrtvom ostavila trajno naslijeđe iza sebe. Ipak, treba odmah naglasiti da je biskup Budanović zadužio i druge – vjernike Bačke apostolske administrature slavenske, mađarske i njemačke pripadnosti kojima je upravljao. Naime, za njega je njegov poziv svećenika Katoličke Crkve uvijek bio najvažniji i iz te je osnove djelovao – što nam daje pravu perspektivu iz koje treba promatrati njegov život i djelo.

Obiteljski korijeni i djetinjstvo

Gotovo svaka faza njegovog života ima svoju povijesnu važnost i o svemu tome treba reći koju riječ. Za razumijevanje velikog utjecaja koji je imao za života i naslijeđa koje je ostavio važno je na početku upozoriti na njegove obiteljske korijene. Lajčo Budanović je rođen u Bajmaku 27. ožujka 1873. godine, u obitelji zemljoposjednika Albe Budanovića i njegove supruge Julijane Dulić. Ugled im je nesumnjivo davala činjenica da je Julijana bila kći Đene (Eugena) Dulića, prvog predsjednika Pučke kasine, osnovane 1878. godine. Đeno Dulić je, osim što je bio prvi predsjednik na čelu naše prve i središnje institucije, preko dvadeset godina bio i gradski općinar, tj. član gradskog poglavarstva u Subotici.

U tome smislu, mali je Lajčo još kao dječak bio pripadnik ugledne obitelji, a obiteljski ugled stavljaio je pred njega i velika očekivanja.¹ Iako nije rođen u Subotici nego u Bajmaku, Lajčo je preko svojih roditelja i djeda Đene bio uključen u život subotičke gradske elite. Naime, brojni su naši zemljoposjednici u to doba živjeli između Subotice i svojih imanja. Zbog nadgledanja poljoprivrednih poslova veći dio vremena provodili su na svojim imanjima, a društveni, politički i kulturni život imali su u gradu. Ta veza/spona grada i sela vrlo je važna za povijest bunjevačkih Hrvata, jer su naši uglednici koji su živjeli između grada i sela svojim djelovanjem intelektualno podizali naša okolna manja mjesta, pa i Bajmak u kojem se rodio Lajčo.

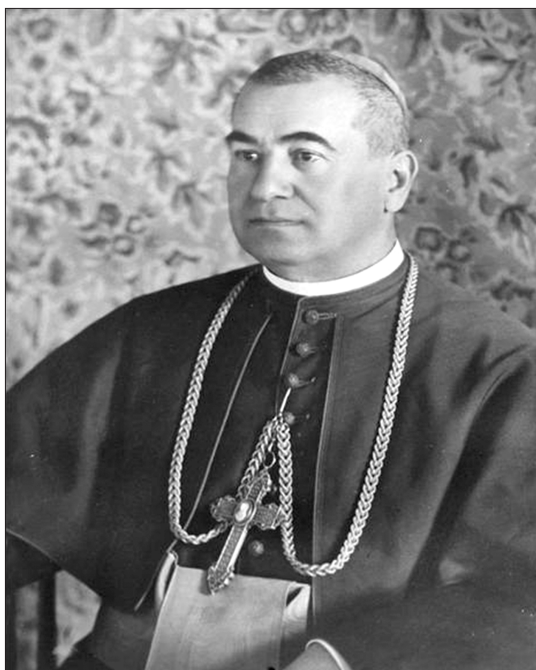
Prve godine svećeništva

Godine djetinjstva Lajče Budanovića bile su prijelomne za život bačkih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca). Svega tri godine prije njegova rođenja kalački je kanonik (kasniji naslovni biskup) Ivan Antunović pokrenuo narodni preporod naših ljudi u Bačkoj. Na valu toga preporoda Lajčin djed Đeno je s nekolicinom hrabrih i odlučnih ljudi odlučio osnovati Pučku kasinu, našu prvu važnu instituciju, koja je odmah na početku svojeg djelovanja bila osumnjičena od strane mađarskih vlasti za panslavi-

¹ *Neven*, 15.VI.1911, 45.

stičku djelatnost. Ipak, subotički su Bunjevci tada bili brojčano jaki, a mnogi od njih i imućni i utjecajni, što je natjeralo i tadašnjeg ugarskog ministra, predsjednika Kolomana Tiszu na popuštanje. Tako je subotičkim Bunjercima tada nedostajalo samo jedinstvo i međusobna povezanost za politički uspjeh. To se doista dogodilo 1880-ih godina kada su Bunjevci na čelu s Lazom Mamužićem uspjeli osvojiti vlast u Subotici.

Bilo je to istovremeno i doba kada su Bunjevci počeli sami sve više preispitivati vlastitu nacionalnu pripadnost. Svjesni da se kao mala zajednica ne mogu oduprijeti mađarizaciji, tražili su svoje korijene u hrvatskom narodu. Bili su

svjesni svojeg dalmatinskog (hrvatskog) podrijetla, ali društvena povezanost, brakovi s mađarskim bračnim partnerima/partnericama i slabe veze s Hrvatskom utjecali su na to da su se već tada mnogi izjašnjavali Mađarima. Osim toga, isticanje pripadnosti hrvatskoj naciji nije bilo po volji tadašnjim političkim elitama, a ni javnosti u Ugarskoj. Stoga je i među Bunjercima došlo do raskola. Hrabriji su bili spremni i na velike žrtve pa je hrvatsko-katolički orijentirana intelektualna jezgra završila u opoziciji prema glavnim političkim i društvenim snagama u Bačkoj. Oni drugi prepuštali su se mađarizaciji.

Hrvatski orijentirana većina bačkih Bunjevaca, okupljena oko katoličkih svećenika, borila se hrabro za svoj nacionalni i vjerski opstanak. Liderima naših ljudi u najtežim trenucima snagu je davao kućni odgoj, duboko usađena ljubav prema vlastitom narodu i vjeri te podrška ljudi koji su dijelili iste nacionalne i vjerske osjećaje. Imali smo tada i sreću da su bački Hrvati imali svoje katoličke svećenike koji su svojim primjerom pokazivali kako se ljubi svoja vjera i svoj narod. Mali Lajčo Budanović u to je vrijeme bio samo promatrač tih događaja. Gledao je svog oca, djeda i rođake kako djeluju u tim okolnostima u kojima su vlasti javno tvrdile da su liberalno otvorene prema različitostima i manjinama, mada zapravo uopće nije bilo tako.

Nakon generacije Ivana Antunovića i Đene Dulića nastupila su nova vremena. Već u razdoblju od 1900. godine kao vođa našeg naroda istaknuo se svećenik Pajo Kujundžić, a uz njega su u prvim godinama novog stoljeća stasali tada mladi svećenici Blaško Rajić i Lajčo Budanović. Doista se može reći da je zajednica bačkih Hrvata tada imala veliku intelektualnu snagu zahvaljujući takvim pojedincima, uz mnoge druge svećenike i svjetovnjake koji su bili vrhunski intelektualci, a držali su

i do svojeg moralnog habitusa. Nažalost, Pajo Kujundžić je umro već 1915. godine, ali zamah koji je tada već imao pokret bačkih Hrvata nije se više mogao zaustaviti. Snaga bunjevačko-hrvatske zajednice proizlazila je i iz naše brojnosti, a imali smo i sve više školovanih ljudi. Dakle, usprkos općim društvenim odnosima, prvenstveno pritiscima na etničkom i vjerskom polju, naša je zajednica tada sve više napredovala.

Lajčo Budanović je bogosloviju završio u Kalači, a mladu misu održao je 27. lipnja 1897. u rodnom Bajmaku. Nakon toga bio je na službi kao kapelan u Santovu, Kačmaru, Subotici (sv. Juraj), dulje vrijeme u Novom Sadu, te zatim u Somboru i Baji. Odmah po završetku bogoslovnog fakulteta mladi je Budanović stupio u javni život i ubrzo postao istaknuta osoba našeg društvenog života. Ovdje treba naglasiti da se ne može reći da je taj njegov društveni ugled osiguralo samo njegovo podrijetlo iz ugledne obitelji, jer je već u prvim godinama njegovog svećeničkog djelovanja bilo očito da se radilo o osobi koja je imala vlastitu karizmu – karizmu koja je okupljala i motivirala ljude.

Još kao kapelan mladi je Budanović počeo pisati djela s vjerskom tematikom. Već 1898. godine objavljuje u Subotici djelo *O društvu sv. Krunice, što se zove Živa ružica* (štampanija Nikole Tomića, 31 str.). Međutim, mnogo su važniji njegovi molitvenici – velika i mala *Slava Božja*, koji su doživjeli više izdanja i bili izuzetno popularni među našim svijetom. Ante Sekulić, naš čuveni istraživač povijesti i kulturne baštine bačkih Hrvata, naglasio je da su ti molitvenici pisani dosljedno bunjevačkom ikavicom i da su već zato sami po sebi vrijedni. No, zanimljivo je da je prilikom objave prvog izdanja 1902. godine o *Slavi Božjoj* pisao i list *Dom*, koji su uređivala braća Antun i Stjepan Radić, a izlazio je u Zagrebu. Piše tako 1902. godine u njihovom *Domu*, vjerojatno upravo iz pera jednog od braće Radića, da ovo djelo g. Budanovića hvale „i kalački nadbiskup i naš bunjevačko-šokački *Neven*“. To dokazuje da je Lajčo Budanović već tada, kao mladi kapelan, svojim radom stekao brojne simpatizere ne samo u Bačkoj nego i u samoj metropoli Hrvata – u Zagrebu.

No etnički odnosi nisu bili jedini problem s kojim su se susretali hrvatski svećenici u Bačkoj u to doba. Vrijeme prije Prvoga svjetskog rata bilo je razdoblje velikih socijalnih sukoba. Pojavile su se i nove ideologije. Uočljiva je tada bila sekularizacija društva: žestoko istjerivanje Katoličke Crkve iz mnogih sfera života – primjerice, uvođenje građanskog braka, sekularizacija obrazovnog sustava i drugo. U to vrijeme širio se u Austro-Ugarskoj i pokret socijalista, koji je bio u svjetonazorskom pogledu ateistički orijentiran. Katolička Crkva nastojala se tome suprotstaviti pokretom kršćanskog socijalizma, a u Bačkoj su kršćanske socijaliste predvodili upravo naši mladi svećenici Blaško Rajić i Lajčo Budanović. Na tu dimenziju Budanovićevog rada upozorio je dominikanac Tomo Vereš koji je za njega rekao da je bio socijalni radnik „kao čovjek Crkve, kao svećenik i biskup“.²

Mlad i prepun kršćanskih ideala Budanović se u Novom Sadu suočio s bijedom najsiromašnijih slojeva građanstva koja ga je potaknula na djelovanje. Ideje kršćanskog socijalizma širio je tako prvo u tome gradu, izvan središta bunjevačkih

² Tomo Vereš, „Socijalni rad Lajče Budanovića“, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 39, No. 2, 1984., 143.

zbivanja. Ubrzo je imao i konkretne uspjehe. Godine 1909. u Novom Sadu je počeo organizirati pristaše kršćanskoga socijalizma u društvu koje je nosilo ime „Kršćanski licej društvenih znanosti“. Međutim, 1910. godine crkvene vlasti Budanovića premještaju u Baju.

Nakon premještanja Budanović se usmjerio u drugome pravcu jer je u Baji postojala velika bunjevačka zajednica koja ga je više usmjerila na nacionalno djelovanje. Godine 1911. Budanović je uspio osnovati bunjevačku čitaonicu u Baji pod imenom „Bajska kršćanska čitaonica“, ali uz velike probleme jer su vlasti smatrale da je rad te čitaonice bio „panslavistički“ usmjeren. Ipak, njegova osobna karizma bila je svima vidljiva pa je svoj svećenički rad nastavio naglim usponom u crkvenoj hijerarhiji. Crkvene vlasti imale su vrlo brzo nove planove s mladim kapelanom, pa je on već iste godine postavljen za župnika u Beregu. Tada već poznat i uvažavan, Budanović je u prvom desetljeću svojeg svećeničkog djelovanja otkrio svoje karakterne crte koje će zadržati i kasnije. Kao svećenik volio je sve vjernike bez obzira na etničku pripadnost i duhovno ih vodio. Ipak, svoj narod pomagao je i u nacionalnom pogledu jer su njegovi Bunjevci kao manjina bili izloženi snažnim pritiscima asimilacije.

Očigledno je Budanović i u Subotici i u Novom Sadu i u Baji ostavio pozitivan trag svoga djelovanja jer je već 1911. godine bio dobro poznat ne samo u Bačkoj nego i u Hrvatskoj. Tome svjedoči jedan zapis Slavonca Mirka Cepelića, tajnika biskupa Josipa Jurja Strossmayera, u kojem je on opisao svoj posjet Bačkoj 1911. godine. Cepelić je tom prilikom posjetio i Bereg, a zapisao je da je želio posjetiti to mjesto ponajviše radi g. Lajče Budanovića. Konkretno, Cepelić je svoju odluku o posjetu Beregu obrazložio time što je glas o radu Lajče Budanovića „na polju crkve i naroda u Subotici, u Novom Sadu, u Baji i drugdje gdje je bio i radio, nadaleko i široko pukao“ tj. bio je poznat.³ Dakle, zapisi Mirka Cepelića svjedoče da je Lajčo Budanović već tada, 1911. godine, bio nadaleko poznata osoba, svećenik koji je svojim djelovanjem privukao pažnju šire javnosti. Već tada bio je poznat i u Đakovu i u Zagrebu.

Iz svega navedenoga možemo rekonstruirati krug ljudi u kojem je djelovao i živio Lajčo Budanović u godinama uoči Prvoga svjetskog rata. To su bili ljudi koji su, okupljeni oko Katoličke Crkve i hrvatskih institucija, oblikovali društveni, kulturni i vjerski rad među bačkim Hrvatima – Bunjevcima i Šokcima. Uz njih, imao je prijatelje i podržavatelje u samoj Hrvatskoj koji su pratili njegov rad i javno ga podržavali. Nažalost, tada je svako organiziranje bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj gledano od strane mađarskih vlasti kao prijetnja i nastojalo se da se ono spriječi. Ipak, upravo kroz aktivnosti Lajče Budanovića vidimo da su vodeći bunjevački i šokački Hrvati tada imali veliku unutrašnju snagu koja je očito bio nezaustavljiva. Mnogi pojedinci, poput Paje Kujundžića, Blaška, Rajića, Lajče Budanovića hrabro su izražavali svoju pripadnost hrvatskom narodu i nastojali oblikovati hrvatske nacionalne institucije usprkos velikom protivljenju mađarskih vlasti i medija. Zbog toga su i osobno bili izloženi raznim pritiscima i ponižavanjima, ali ipak nisu odustajali.

³ M. Cepelić, „Tri dana med Bunjevcima i Šokcima“, *Subotička Danica*, 1914, 71.

Tako je organiziranje hrvatske (bunjevačko-šokačke) zajednice u Bačkoj u to vrijeme ipak napredovalo iz godine u godinu na kulturnoj, gospodarskoj i crkvenoj razini. A Lajčo Budanović bio je jedan od najaktivnijih aktera tih zbivanja.

Primjera Budanovićevih aktivnosti u to doba ima mnogo i ne mogu se obuhvatiti u jednom kratkom radu. Ipak, treba istaknuti neke zanimljivije. Na kulturnom polju, među bačkim Bunjevcima i Šokcima svoj je rad tada širila Matica hrvatska, a Budanović je bio i u to uključen. Tako znamo da je još kao kapelan u Baji (dakle 1911.) bio prinosnik Matice hrvatske, čiji je povjerenik tada bio dr. Vranje Sudarević.⁴ Međutim, zanimljivo je da je bio aktivan i na gospodarskom polju. Naime, jedno je vrijeme bio član uprave Zemljodilske štedionice, koja je bila osnovana s ciljem da bačkim Hrvatima (i drugima) pruži sigurne i povoljne bankarske usluge. Garanciju poslovne kvalitete i povjerenja davali su članovi uprave, a iz njihova popisa vidljivo je da su među njima veliku većinu činili ugledni bački Hrvati: Vranje Sudarević, Šandor Rajčić, Marko Dulić, Pajo Kujundžić, Mijo Mandić, Ive Prčić, Veco Sudarević, Martin Zelić, Babijan Malagurski, Bela Stantić i naš Lajčo Budanović. No, bankarsko poslovanje tražilo je veći kapital. Zbog toga je, uz suglasnost uprave, Zemljodilsku štedionicu 1913. godine preuzela Hrvatska zemaljska banka, što je i na gospodarskom polju pokazivalo povezivanje sa Zagrebom i Hrvatskom.

Bačka apostolska administratura

Godine 1914. izbija Prvi svjetski rat i ubrzo mnogi bački Hrvati (Bunjevci i Šokci) odlaze na frontu. Nepoznato je koliki su bili gubici naše zajednice, ali gotovo svaka obitelj čuva uspomenu na nekog poginulog, što pokazuje koliko je i za bačke Hrvate to vrijeme bilo teško. Usred svjetskog rata, godine 1915. umire Pajo Kujundžić, ali njegovo mjesto predvodnika bačkih Hrvata mogli su tada zauzeti mlađi lideri. Tada u prvi plan dolazi Blaško Rajić, koji je imao najčvršće veze sa Zagrebom, a Lajčo Budanović je u to doba više bio usmjeren na svećenički poziv. Bački Hrvati općenito su se nadali da će uslijed velikog rata doći do političke promjene koja će poboljšati njihov položaj. Međutim, godine rata bile su sve gore. Završetak rata 1918. godine bio je naročito dramatičan jer se Austro-Ugarska Monarhija raspala. Veći dio Bačke pripojen je teritoriju novoosnovane Kraljevine Slovenaca, Hrvata i Srba, a manji dio ostao je unutar nove mađarske države.

Nove državne granice dovele su i do preustroja crkvenih granica. Godine 1923. osnovana je Bačka apostolska administratura na teritoriju koji je dotada pripadao Kalačkoj nadbiskupiji, ali je poslije 1918. ušao u sastav Kraljevine SHS. Lajčo Budanović, tada župnik subotičke župe sv. Terezije, imenovan je prvim administratorom ove Administrature sa središtem u Subotici. Godine 1927. Sveta Stolica ga imenuje i naslovnim biskupom cizamejskim te je i posvećen za biskupa iste godine.

Novoosnovana Apostolska administratura brojala je skoro 500 000 vjernika. Još u vrijeme prije Prvog svjetskog rata na tome su prostoru bile brojne vitalne župe,

⁴ Strossmayerov koledar za 1912. godinu, 9.

građene su crkve (primjerice u Donjem Tavankutu) i razvijao se snažan pastoralni život. Ta vitalnost katoličke zajednice održala se i nakon Prvoga svjetskog rata. U doba od 1923. do početka Prvoga svjetskog rata nastavljeno je s gradnjom novih crkava i osnivanjem novih župa. Osim toga biskup Budanović je kao administrator imao ideju daljnjeg razvoja Apostolske administrature, s ciljem njenog uzdizanja na čast biskupije. U tu svrhu osnovao je dječjačko sjemenište (današnji Paulinum), a 1936. godine održana je prva „Bačka sinoda“ u Subotici na kojoj je donesen *Codex Bachiensis* važan za buduće uređenje dijeceze.

Istovremeno, Budanović je znatno utjecao i na nacionalni život Hrvata u Bačkoj. Godine 1933. osnovao je Maticu subotičku, instituciju koja je bila prožeta jasnom hrvatskom i katoličkom orijentacijom, a jedna od najvažnijih aktivnosti te institucije trebala je biti upravljanje osobnom Zadužbinom Lajče Budanovića za koju je odmah počeo pripreme. U osnivanju Zaklade omelo ga je na kraju izbijanje rata 1941. godine, ali je Budanović još 1942. godine dovršio i predao tadašnjim mađarskim vlastima „Osnovni list“ s oporukom kojom određuje osnivanje „Zadužbine biskupa Budanovića pod upravom Subotičke matice“. Svrha te Zaklade bila je, prema tadašnjim uvjetima u kojima je nastala, „promicanje humano-prosvjetnih potreba Slavena katolika na području Bačke, Baranje i Banata“ – u osnovi, dakle, za vjerske i prosvjetne potrebe bačkih Hrvata.

Vidi se da je Budanović ulagao puno truda u institucionalno organiziranje bačkih Hrvata, s jasno izraženom katoličkom orijentiranošću. Prema njegovim društvenim akcijama vidljivo je da je jačanjem katoličke vjere želio identitetski ojačati bačke Hrvate, ali jačanjem njihova nacionalnog identiteta jačao je istovremeno i katoličku zajednicu u cjelini. Sve to činio je pod dojmom općih društvenih prilika u kojima je živio – širenja ateističkog socijalizma među radništvom, ali i otuđenja od vlastitog narodnog jezika i identiteta pod utjecajem srpske nacionalne ideologije i krugova bliskih beogradskoj vlasti koji su željeli posrbljivanje Bunjevaca i Šokaca.

Hrvatska zajednica u Bačkoj borila se protiv odnarođivanja i radikalnog ateizma brojnim aktivnostima. Organizirala su se važna događanja, a osnivane su i nove institucije. Važno je naglasiti da je u svim važnijim akcijama unutar hrvatske zajednice sudjelovao i biskup Budanović. Primjerice, jedna od najimpresivnijih manifestacija održala se 1936. godine. Te godine željelo se obilježiti 250. godišnjicu dolaska zadnje veće grupe Bunjevaca u Bačku. Radilo se o obilježavanju događaja iz vremena Velikog bečkog rata (1683. – 1699.) koji je ostao upamćen u kolektivnoj memoriji. Ta je godišnjica iskorištena za organiziranje velike manifestacije koja je imala važnu hrvatsku nacionalnu i crkvenu katoličku dimenziju. Inicijator te manifestacije bio je upravo biskup Budanović, kako to znamo iz sačuvanih zapisa, a poznato je da je tada i dao čuvenu izjavu koja je ostala upamćena kao geslo toga događaja: „Bunjevci su vazda bili i virna dica svete katoličke Crkve i odličan ogranak velikog hrvatskog naroda.“ Manifestacija je doista bila velika i svečana, a kao takva ostala je upamćena sve do danas.

Trpljenje biskupa Lajče Budanovića u Drugom svjetskom ratu i u komunizmu

Velik zamah razvoja društvenog života koji je hrvatska zajednica u Bačkoj doživjela tijekom 1930-ih godina bio je naglo prekinut izbijanjem Drugoga svjetskog rata. U travnju 1941. godine mađarska vojska ulazi na prostor Bačke koji je pripadao Kraljevini Jugoslaviji i uspostavlja mađarsku vlast. Nažalost, mađarske okupacijske snage uvodile su svoju vlast nasiljem i zlostavljanjem, od kojeg su stradali i brojni svećenici – među njima i msgr. Blaško Rajić i biskup Budanović.

Doduše, Budanović kao biskup nije bio izložen fizičkom nasilju, ali je bio interniran prvo u lipnju 1941. u dominikanski samostan u Budimpešti, a zatim krajem 1941. u potpunu izolaciju u franjevačkom samostanu u Mátraverbélyu na obroncima Karpata. Namjera je bila jasna – izoliranjem duhovnih vođa obezglaviti hrvatsku zajednicu. Paralelno s time prava Hrvata na vlastito nacionalno izjašnjavaње naglo su smanjivana i nastavljena je politika promicanja bunjevštine kao ne-hrvatskog identiteta. U svemu tome, vlasti su prema nepokornima bile spremne primijeniti i otvoreno nasilje.

Rat je ipak krenuo drugim putem. Godine 1944. jugoslavenski partizani i Crvena armija slamaју otpor nacističkih snaga, a biskup Budanović ponovno dolazi na čelo Bačke apostolske administrature. Međutim, tada za njega dolazi novi veliki izazov u obliku komunističke vlasti. Iako su se u početku pretvarali da uspostavljaju demokratsku vlast u kojoj Crkva može slobodno djelovati, komunističke su vlasti ubrzo pokazale svoje pravo lice. Komunisti su u Katoličkoj Crkvi vidjeli prvenstveno političku prijetnju, što se moglo vidjeti i u Bačkoj. Ne samo da se svugdje promovirao otvoren javni prijezir prema religiji, nego su komunisti ubrzo nakon preuzimanja vlasti započeli progon i zatvaranje brojnih crkvenih osoba, oduzimanje crkvene imovine i zatvaranje crkvenih udruga. Od strane komunista i sam je biskup Budanović bio fizički napadnut i onemogućeno mu je krizmanje 1953. godine u Somboru, što je bio moment njegova najvećeg poniženja u vrijeme komunizma.

Usprkos svemu Budanović je tijekom vođenja Bačke apostolske administrature učinio sve da se ona pripremi za uzdizanje na čast biskupije pa se može reći da današnja Subotička biskupija počiva na njegovim temeljima. Na kraju treba još jednom istaknuti da je jako volio svoj narod i za njega puno radio, ali je kao biskup bio posvećen svim svojim vjernicima, kako Hrvatima, tako i Nijemcima, Mađarima i drugima. Štoviše, govorio je sva tri jezika i živo se zanimao i za život drugih katoličkih naroda na prostoru Bačke apostolske administrature.

Golem trud koji je ulagao u društveni i vjerski život nesumnjivo je ostavljao i fizičke posljedice. Budanovićev nasljednik biskup Matiša Zvekanović napisao je kasnije da je preuzvišeni gospodin Lajčo Budanović umro „iscrpljen više radom nego dubokom starošću“ 16. ožujka 1958. te je sahranjen prema vlastitoj želji pored oltara Uznesenja Blažene Djevice Marije u crkvi sv. Terezije uz prisutnost skoro svih dijecezanskih svećenika.

Kao što je već rečeno, Lajčo Budanović je svojim predanim radom pripremio Bačku apostolsku administraturu za uzvišenje na razinu biskupije. Njegov nasljednik

Matiša Zvekanović doista je već 1968. godine doživio taj sretni trenutak kada je papa Pavao VI. uzdigao Apostolsku administraturu i proglasio je Subotičkom biskupijom.

Među bačkim Hrvatima biskup Lajčo Budanović ostat će upamćen kao čovjek koji je volio svoj narod, koji je za svoj narod patio i bio proganjan, ali je ostao ustrajan u toj ljubavi. U vrijeme komunizma na jednaki je način patio zbog odanosti Katoličkoj Crkvi, ali je to njegovo trpljenje za vjeru na kraju ostalo kao trajni uzor i usmjerenje vjernicima naše zajednice. Tako je na najbolji način biskup Budanović svojim primjerom, kao pravi pastir pokazivao put svojim vjernicima i sunarodnjacima. Zato trajno čuvamo uspomenu na njega i na njegovo djelo, a ime Lajče Budanovića ostaje zlatnim slovima upisano u našoj povijesti.

Summary

Lajčo Budanović, a carrier of the religious, social and cultural life of the Croats in Bačka - on the occasion of the 150th anniversary of his birth

The 150th anniversary of the birth of Bishop Lajčo Budanović, one of the most famous Croats from Bačka is commemorated in 2023. This work briefly presents the life of Bishop Budanović from his birth to his death. The life path of Bishop Budanović shows that even as a young chaplain he became a prominent participant in the national movement of the Croats in Bačka, therefore being respected by people, but also that his work was noticed by the leading church and political circles in Croatia even before the First World War. During his first years as a priest, he was also known for promoting the idea of Catholic socialism. In the interwar period, Budanović was appointed a bishop and positioned at the head of the Apostolic Administration of Bačka. In that position, he did everything to prepare his Administration to be elevated to the honour of the diocese: he founded parishes, built churches, founded a Boys' Seminary, and organized the „Synod of Bačka“ at which the „Codex Bachiensis“ was adopted. However, in 1941, the Second World War began during which he was interned by the Hungarian occupying forces. He continued suffering for the Church and his people even after the war. In 1944, the communist government was established in Bačka and it was hostile towards the Church, as well as towards Bishop Budanović. He experienced the moment of greatest humiliation by the communists in 1953, when they physically attacked him in the rectory in Sombor. He died in the end, in 1958, and his dream of founding the Diocese of Subotica was realized ten years later by his successor, Matiša Zvekanović.

Keywords: Lajčo Budanović, Catholic socialism, Apostolic Administration of Bačka, Diocese of Subotica

